

Такризи муқарризи расмӣ

ба диссертатсияи Табаров Нурулло Сафаралиевич дар мавзуи «Чанбаҳои педагогии ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлоқии ҷавонон дар муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.05 - Назария, методика ва ташкили фаъолияти фарҳангӣ-иҷтимоӣ (13.00.05.03 - Педагогикаи иҷтимоӣ ва худшиносӣ)

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Мавзӯ, мундариҷа ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ 13.00.05 – Назария, методика ва ташкили фаъолияти фарҳангӣ-иҷтимоӣ (13.00.05.03 - Педагогикаи иҷтимоӣ ва худшиносӣ) аз ҷумла, ба банди 5 – Сифати ташкили ҷорабиниҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ (технология ва усулҳои баҳодихии сифати фаъолияти иҷтимоӣ педагогӣ; меъёрҳо, нишондиҳандаҳо, нишондиҳандаҳои баҳодихии сифати фаъолияти иҷтимоӣ-фарҳангӣ ва иҷтимоӣ педагогӣ; мониторинги сифати фаъолияти ҷорабиниҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ), ба банди 6 – Ташкили роҳҳои самаранокӣ хадмоти таҳсилотӣ ва коркарди моделҳои навини ташкилӣ ва технологияҳои муосири таълим, тарбия ва рушди шахсият; арзёбии фаъолияти кормандони соҳаи маориф ва фаъолияти иҷтимоӣ-фарҳангӣ мувофиқат мекунад.

Мубрамии мавзуи таҳқиқот. Тарбияи инсонӣ бофарҳангу хушбахлоқ аз қадимулайём яке аз масъалаҳои асосии ҷомеа буд ва ҷунин мемонад. Зеро, тарбияи инсонӣ маънан рушдкарда басо қори мушқилу захирааталаб буда, меҳнат ва таҷрибаи зиёдро аз педагогҳо ва мутахассисони соҳаи фарҳанг талаб мекунад.

Мусаллам аст, ки зебу зинати инсон хирад, адаб, аҳоқ ва ҳунар аст. Маърифат ва одобу ахлоқ василаест, ки фард ва ҷомеаро аз қулли ҳаводис ва мушқилоту яъсу ноумедихо ва дармондагихо наҷот медиҳад. Аз ин рӯ, тарбия қардани ҷавонон дар ин рӯҳия тақозои замон ва талаби ҷомеа мебошад. Фарҳангу илму ахлоқ беҳтарин аслиҳа, бузургтарин сармояву мағлубнопазиртарин қудратест, ки миллат ва ҷомеаро аз ҳама хавфу ҳатар нигоҳ медорад.

Барои дарки маънӣ, мафҳум ва фалсафаи худшиносӣ, ҳудогоҳӣ, қабл аз ҳама, моро зарур аст, ки ба умқи гузаштаи ҳеш ва ба таърихи пурфарозу пурасори асли ҳуд, ки саршор аз панду андарзҳои ҳикматомез мебошанд, назар афканем, то бошад, ки бад-ин васила битавонем роҳи имрӯзу фардои ҳешро бо фонуси фарҳангу мероси гузашта ва имрӯзаи пурифтиҳори миллат мунаввар созем.

Осори тарбиявии гузаштагон гаронбаҳотарин мероси фитрии миллат аст, ки маҳз, нури пурзиёи он роҳи ҷомеаи башариятро барои дарки ҳастии ҳеш ва худшиносии милли мунаввар месозад.

Мушоҳидаҳои педагогӣ ошқор месозанд, ки баъзан таҳдидҳои маънавию ахлоқӣ гоҳ пинҳону гоҳ ошқоро имрӯз ба расму оин ва мероси

гаронбаҳои мо хатари ҷиддӣ мерасонанд. Аз ин лиҳоз, тарбия кардани ҷавонон ва ғарқ нагардидани онҳо аз шиддатҳои ахбороти манфӣ вазифаи аввалиндараҷаи аҳли маориф ва фарҳанги ҷумҳурӣ ба шумор меравад.

Дар натиҷаи бо суръати баланд тараққӣ намудани илму техникаи хозиразамон ва ба вучуд омадани равандҳои ҷаҳонишавӣ майдони ахбор васеъ шуда, зехни баъзе ҷавоноро коста гардонидани истодааст. Инчунин, равандҳои ҷаҳонишавӣ ба мавқеи оила, ки асоси пойдории ҷамъият ва давлату миллат ба шумор меравад, зарба зада, мавқеи бошарафу хурмати падару модарро аз байн мебаранд. Дар натиҷа, ба тарбияи насли наврас ва ҷавонон осеб расида, парокандашавӣ, бепарвоӣ ва безътиноӣ нисбати арзишҳо авҷ гирифта истодааст. Либосҳои нимбараҳна ё тангу тор пӯшидани ҷавондухтарон ҷӣ дар ҷойҳои ҷамъиятӣ ва ҷӣ дар назди падару модар ва бародарон ҳолати оддӣ шуда мондааст. Ҳол он, ки дар суҳанронҳои худ, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат-Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон доимо таъкид месозанд, ки ҷавононро мебояд аз фарҳангҳои бегона даст кашанд ва рӯ ба либосҳои миллӣ оранд. Зеро, ҷамъияти озоду обод ва оилаи мустаҳкам ояндаи хуби фарзандонро танҳо дар асоси ахлоқи ҳамида, рафтору кирдори созанда ва амалҳои солеҳу писандида сохтан мумкин аст.

Бо ҳамин далел метавон гуфт, ки замоне фаро расидааст, ки ҷавононро дар рӯҳияи фарҳанги миллӣ, дарки арзишҳои маънавӣ-ахлоқӣ ва сифатҳои ҳамидаи инсонӣ тарбия намоем.

Мақсади таҳқиқотро муаллиф аз ҷиҳати илмӣ-назариявӣ асоснок кардан ва дар қорҳои озмоишӣ амалӣ бо истифода аз амсила ва барномаи таҳиягардида ошкор намудани ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлоқии ҷавонон тавассути фаъолияти иҷтимоӣ-фарҳангӣ дар заминаи анъанаҳои миллӣ – тарбиявӣ арзёбӣ кардааст. Объект ва мавзӯи таҳқиқот низ мантиқан бо ҳам пайваст буда, муҳаккиқ дар фарзияи илмӣ коркарду пешниҳодгардида имконпазирии истифодаи иқтидори муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангиро дар ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлоқии ҷавонон бо назардошти педагогикаи миллӣ ва ташкилу баргузори қорҳои озмоишӣ-таҷрибавӣ таъкид менамояд.

Роҷеъ ба навгонии қори таҳқиқотии Табаров Нурулло Сафаралиевич чунин нуктаҳои арзишмандро арзёбӣ намудан мумкин аст: ҷанбаҳои педагогии муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ, ки ба рушди арзишҳои маънавӣ-ахлоқии ҷавонон нигаронида шудаанд, муфассал муайян ва таҳлил карда шуданд. Ҷанбаҳои самараноки фаъолияти муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ дар самти тарбияи маънавӣ-ахлоқии ҷавонон аз ҷиҳати илмӣ асоснок карда шуданд. Ба таври илмӣ собит гардид, ки ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлоқии ҷавонон дар муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ барои ояндаи ҷомеаи тоҷикон муҳим арзёбӣ мегардад. Илмӣ ошкор гардид, ки ташаккули арзишҳои маънавӣ-

ахлокии ҷавонон дар муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ баҳри инкишофи тафаккури миллӣ, ҳудогоҳӣ, ҳештаншиносӣ, ғурури миллӣ, салоҳияти касбӣ, интиҳоби роҳи дурусти зиндагӣ, эҳтиром ба арзишҳои миллию давлатӣ ва амсоли инҳо заминаи мусоид фароҳам меорад. Натиҷаҳои аз таҳқиқот ба даст омада донишҳои илмӣ-назариявии ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлокии ҷавононро дар муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ вусъат медиҳанд.

Аҳамияти назариявии таҳқиқотро диссертант дар он мебинад, ки натиҷаҳои таҳқиқот, ки дар асоси гузаронидани корҳои озмоишӣ дар муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ ба даст омадаанд, барои муассиртар бароҳ мондани раванди тарбияи маънавӣ-ахлокии ҷавонон дар ҷаҳолияти минбаъдаи ин муассисаҳо заминаи мусоид фароҳам меоранд. Ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлокии ҷавонон дар муассисаҳои фарҳангӣ, ки бо ҷаҳонишавӣ ва тағйироти босуръати воқеияти иҷтимоӣ ва фарҳангӣ тавсиф мешаванд, муҳим арзёбӣ мегарданд. Дар шароити кунунӣ масъалаҳои тарбияи маънавӣ-ахлоқӣ дар ташаккули низоми устувори арзишҳои ҷавонон, ки дар асоси ғояҳои баланди ахлоқӣ, эҳтиром ба мероси фарҳангӣ ва анъанаҳои миллӣ асос ёфтааст, нақши калидӣ мебозанд. Таҳқиқот дар ин самт имкон медиҳанд, ки механизмҳои эҷоди муҳити мутаносиби тарбиявӣ дар муассисаҳои фарҳангӣ, ки на танҳо ба рушди салоҳиятҳои касбӣ ва ҳолатҳои ботинӣ нигаронида шудаанд, коркард карда шаванд, балки ҷиҳатҳои таҳкимбахши масъулияти ахлоқӣ ва маънавии ҷавононро таъмин мекунанд, амиқтар ошкор гарданд.

Аҳамияти амалии таҳқиқоти илмӣ оид ба ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлокии ҷавонон тавассути ҷаҳолияти иҷтимоӣ-фарҳангиро метавон дар баробари пешрафти технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ, ки беохир ба воситаи наворҳои намоишӣ, васоили намоишномаҳо ва ҷорабиниҳо, ки ба шуур, ҳиссиёт, рафтор ва амалҳои ҷавонон таъсиргузор ҳастанд, зарур донист. Вазъи иҷтимоию фарҳангӣ дар ҷомеа бо тағйироти доимӣ тавсиф мешавад ва сохтори ҷаҳолияти иҷтимоию фарҳангӣ низ ба таври назаррас тағйир меёбад. Дар шароити муосир, муассисаҳои фарҳангӣ сиёсати фарҳангии давлатиро амалӣ мекунанд, ки барои ноил шудан ба сатҳи баландтарини ҷаҳолияти худ ва эҷоди муҳити аз ҷиҳати эстетикӣ муташаккил, ки ба ҷавонон ҳангоми ҷаҳолиятҳои фарҳангӣ-фароғатӣ таъсир мерасонанд, равона шудаанд. Ҳадафи асосии муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ ин фароҳам овардани шароит барои қонунӣ гардонидани талаботи афзояндаи маърифатӣ, фарҳангӣ ва зебоиписандии ҷавонон мебошанд, дар ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлокии онҳо низ нақши муассир доранд. Таҳқиқот дар ин самт ошкор кард, ки муассисаҳои фарҳангӣ дар ташаккули андозаҳои рафтор ва кирдори ҷавонон саҳми беандоза дошта, аз мутахассисони соҳа сатҳи баланди ташкилотчигӣ ва педагогиро талаб мекунанд.

Нуктаҳои ба Ҳимоя пешниҳоднамудаи муаллиф мувофиқ ба бандҳои он дар раванди таҳқиқот амалӣ гардида, тасдиқи онҳо дар матни диссертатсия ва автореферат ифода гардидааст.

Табаров Нурулло Сафаралиевич дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқотро аз мавқеи методологӣ ва иҷтимоии қори таҳқиқотӣ, интиҳоб ва таҳлилу баррасии зарурати имконияти муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ дар самти тарбияи маънавӣ-ахлоқии ҷавонон баррасӣ кардааст. Бино бар ин, муҳаққиқ бо истифода аз методҳои назариявӣ таҷрибавӣ дар шароити муносири иҷтимоӣ педагогӣ ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлоқии ҷавонро тавассути фаъолияти иҷтимоӣ-фарҳангӣ амалӣ гардонда, эътимоднокии натиҷаҳои пажӯҳишро таъмин намудааст.

Саҳми шахсии доктараби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот дар самтҳои зерин ифода гардидаанд: асосноккунии назариявӣ ва амалии масъалаи таҳқиқшаванда аз нигоҳи фалсафӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ, психологӣ ва педагогӣ. Табаров Нурулло Сафаралиевич дар раванди иҷрои қорҳои таҳқиқотӣ ба ҷанбаҳои педагогӣ фаъолияти муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ таъя намуда, имконияти онҳоро ҳамчун ташаккулдиҳандаи маънавиёт, ахлоқ, рафтор, кирдор ва амалҳои ҷавонон, ки дар асоси ташкил кардани қорабиниҳои фарҳангӣ амалӣ мешаванд, мавриди таҳлилу баррасӣ қарор додааст. Илова бар ин, муҳаққиқ зарурияти тарбияи маънавӣ-ахлоқии ҷавонро дар шароити қунунӣ тавассути фаъолияти фарҳангӣ-қароғатӣ ва иштирок дар маҳфилҳои эҷодӣ пешниҳод кардааст. Ва саривақт гузаронидани пажӯҳишро дар ин самт ба таъри возеҳу равшан баён намудааст. Аз натиҷаҳои таҳқиқот, барнома педагогӣ ва амсила, ки муҳаққиқ онҳоро тарҳрезӣ кардааст, метавонанд мутаҳассисони муассисаҳои фарҳангӣ ва он шахсоне, ки дар тарбияи маънавӣ-ахлоқии ҷавон саҳм доранд, истифода намоянд.

Интишорот аз рӯйи мавзӯи диссертатсия. Аз таҳлили диссертатсия ошқор мегардад, ки муҳаққиқ аз натиҷаҳои таҳқиқот як монография ва 29 мақолаҳои илмӣ ба таъб расонидааст, ки 16 - тои он дар мақалаҳои сатҳи тақризшавандаи Комиссияи олии атестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон рӯйи қоп омадаанд.

Соҳтори диссертатсия. Диссертатсияи мазкур аз муқаддима, 5 қоб, 15 қасл, ҳулосаи қоби якум, дуом, сеом, қорум ва панҷум, ҳулосаи умумӣ, сарқашмаҳо ва адабиётҳои истифодашуда иборат мебошад. Мухтавои диссертатсия аз 351 саҳифаи қопи компютерӣ иборат аст. Рӯйхати адабиётҳои истифодашуда 403 номгӯй ва сарқашмаҳоро дар бар мегирад.

Табаров Нурулло Сафаралиевич дар муқаддимаи диссертатсия оид ба зарурати таҳқиқи масъала, дараҷаи омузиши мавзӯ, мақсаду вазифаҳои таҳқиқот, асосҳои назариявӣ методологӣ ва сарқашмаи маълумот, навғониҳо ва аҳмиати назариявӣ амалии таҳқиқот, фарзия ва нуқтаҳои ба диқоъ пешниҳодшаванда, истифодаи заминаҳои эмперикӣ маълумот додааст.

Дар боби аввали диссертатсия «Проблемаҳои назарии сохтори муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ дар самти тарбияи маънавӣ-ахлоқии ҷавонон» баррасӣ гардидааст.

Муҳаққиқ дар ин боби диссертатсия дар бораи моҳият, нақш ва хусусиятҳои фаъолияти иҷтимоӣ-фарҳангӣ дар самти тарбияи маънавӣ-ахлоқии ҷавонон андешахоро баён кардааст. Ӯ зикр мекунад, ки дар шароити имрӯза ҳолати муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ то ҳадде хуб шуда бошад ҳам, вале камбудихо ва мушкилихо, то ба сатҳи лозимӣ ҳалли худро наёфтаанд. Дуруст аст, ки имрӯзҳо шароити қасрҳои фарҳанг бе ёрӣ ва дастгирии ҳукумати кишвар рӯ ба беҳбудӣ намеоранд.

Вазифаи асосии қасрҳои фарҳанг ва умуман муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ ин ҳалли масъалаҳои ҳаётии ҷомеа ба мисли: машғул кардани аҳоли ва пур намудани фазои ҳолӣ, ташкил кардани фароғат, паст намудани сатҳи ҷинояткорӣ, ҳифзи саломатии аҳоли ва амсоли инҳо мебошад.

Мушоҳидаҳои педагогӣ нишон доданд, ки дар шароити имрӯзаи иқтисоди бозоргонӣ мазмуну мундариҷаи фаъолияти муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ куллан тағйир ёфтааст. Ҷавонон дар як ҳолати ногувор қарор доранд. Шахсони калонсол ҳоло ҳам дар ҳамон ақидаҳои пешини худ қарор доранд ва наметавонанд ба ҷавонон кумак расонанд. Вале, ба замми ин нигоҳ нақарда ҷавонро зарур аст, то худ пуёи роҳи худ гарданд. Аз ин лиҳоз, муассисаҳои фарҳангиро зарур аст, ки ба саволҳои пайдошудаи замони ҷавобҳои мушаххас пайдо карда, талаботи маънавии ҷавонро қонеъ гардонанд.

Муҳити муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ барои бардошти маънавиёт, фаҳмишҳо ва таҳлили ахбороте, ки дар ҷомеа ба вуқӯ мепаивандад, заминаи мусоид фароҳам меоранд.

Ҳангоми воридшавӣ ба муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ шахс ба муҳити тамоман нав, ки ҳама бо як мақсад ҷамъ шудаанд, бармехӯрад. Дар ин ҳангом шахс меёроҳҳо ва арзишҳои ҳуқуқӣ, маънавӣ, иҷтимоӣ, оилавӣ ва шахсиро пайдо мекунад.

Дар муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ иштирокчиён ҳангоми муошират ба ҳамдигар таъсир расонида, ба саволҳои худ ҷавобҳо пайдо мекунад. Калонсолон ба ҷавонон аз таҷрибаҳои ҳаётии худ дар бобати ягон масъала маслиҳатҳо дода, сатҳи тарбия, ҷаҳонбинӣ, фаҳмиш ва маҳорат дар онҳо меафзояд.

Бояд гуфт, ки идроки арзишҳои маънавӣ-ахлоқӣ дар муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ нақши муҳим дорад. Дарки арзишҳо барои ташаккули рафтор, гуфтор, амал, ҳаракат ва ҳислати ҷавонон замина мегузорад.

Устувории эҳсосот ва таҳлили тафаккурӣ пойгоҳ барои ташаккули эътиқод ва арзишҳои маънавӣ-ахлоқии ҷавонон месозанд.

Яке аз хусусияти дигари муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ ин аст, ки раванди тарбияро ҳангоми фароғат ба худтарбиякунӣ табдил медиҳад. Бояд қайд кард, ки омӯзиш нишонаи кӯшиши худтакмилдиҳӣ ва

мукаммалӣ намебошад. Ҷавонон ҳамон вақт ба камолот мерасанд, ки таҳлил, ҷустан ва фикр карданро ёд гиранд.

Яке аз методи самараноки тарбия ин мустақил фаъолият кардан дар вақти фароғат мебошад. Фароғат вақти холие мебошад, ки дар он талаботи фарҳангии шахс конеъ гардонида мешаванд.

Дар боби дуҷуми диссертатсия *«Ташҳиси муҳити педагогии муассисаҳои фарҳангӣ дар самти тарбияи маънавӣ-ахлоқии ҷавонон»* мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст.

Табаров Нурулло Сафаралиевич дар ин боби диссертатсия қайд мекунад, ки дар бораи консепсияи инкишофи олами маънавӣ ва ахлоқии инсон ақидаи ягона вучуд надорад. Ҳар як шахс ҷаҳони маънавии худро бо истифода аз таълимот ва усулҳои гуногуни шинохти худ тақвият мебахшад.

Маънавиёт ин майл ба камолоти ботинӣ расидан, дарки қонунҳои ҷомеа, донишҳои ҷаҳон, ҳадафҳои ҳаётӣ, ташаккули сифатҳои, ки баҳри ободии ҷаҳон мусоидат мекунанд, мебошад. Маънавиёт моликияти таркибии инсон буда, дар қорҳои созида, эҷодкорӣ, зебоиписандӣ, шинохти сатҳи муносибатҳои инсонӣ, меҳр, муҳаббат, шафқат ва амсоли инҳо таҷассум меёбанд.

Маънавиёти баландро меҳру муҳаббат, шафқат, ростқавлӣ, адолат, таҳаммулпазирӣ муайян мекунанд. Камолоти шахс на дар сатҳи ҷисмонӣ ва қудратмандӣ, балки дар сатҳи маънавиёти ӯ дида мешавад. Иқтидори маънавии шахс ҳар қадар баланд бошад, ҳифзи бадан ҳамон қадар тавоногар мешавад.

Пас, маънавиётро метавон як талаботи идеалии инсонӣ барои донишҳои моҳияти ҳаётӣ, талош барои рафъи монеаҳои мавҷуда ва барқарор кардани муносибатҳо дар асоси принципҳои муҳаббат, меҳрубонӣ, зебоӣ ва эҷодкорӣ арзёбӣ кард. Аз ин лиҳоз, барои рушди маънавиёт шароити мусоид, ташкилу амалӣ намудани тарбияи маънавӣ ва таълим зарур аст.

Маънавиёт дар шахс тавассути инкишофи дониш, фаъолияти фикрӣ ва бо роҳи рушди фарҳанг тарбия карда мешавад.

Асарҳои адабиёт ва санъат ҳиссиёти гуногуни шахсро ташаккул дода, барои дарк кардани маъноӣ ҳаёт ёрӣ расонида, фаъолияти эҷодиро инкишоф медиҳанд. Шахсе, ки маънавиёти баланд дорад, роҳу равиши зиндагии худро аз рӯйи қонунҳои зебоӣ сохта, бо як завқи баланд ба оянда менигарад.

Ахлоқ низ як ҷузъи мураккаби иҷтимоӣ-психологӣ мебошад. Он аз эътиқоди зеҳнӣ эмотсионалӣ шахс ташаккул меёбад, ки мустақилона инкишоф ёфта, ангеҷаҳои идора мекунад ва дар ин замина, фаъолияти шахс, симои зоҳирию тарзи ҳаёти ӯро муайян месозад.

Ахлоқ маҷмуи қоидаҳо ва меъёрҳои рафторест, ки одамон ҳаёти худро дар ин замина ба роҳ мемонанд. Ахлоқ муносибати одамонро нисбат ба ҳамдигар ифода мекунанд. Асоси муносибатҳои ахлоқиро

баҳодихии падидаҳои иҷтимоӣ аз нигоҳи вожаҳои неку бад, вазифаю масъулият, ҳақиқат ва адолат ташкил медиҳад.

Аз суҳанҳои боло бармеояд, ки тарбияи маънавӣ-ахлоқии ҷавонон шартӣ муҳимми ташаккули шахсияти созанда буда, барои рушду инкишофи чунин сифатҳо шароит фароҳам овардан дар муассисаҳои фарҳангӣ зарурӣ арзёбӣ мегардад.

Боби сеюми диссертатсия *«Самтҳои афзалиятноки муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ дар ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлоқии ҷавонон»* ном гирифта, дар он урфу одат ва анъанаҳои миллӣ – омили муҳимми ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлоқии ҷавонон, омодаسازیи шароитҳои мусоиди педагогӣ ва таъмини эҳтиёҷоти фароғати ҷавонон дар муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ нишон дода шудааст.

Дар ин боби диссертатсия муаллиф нигоҳҳои худро ба самтҳои афзалиятноки муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ дар ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлоқии ҷавонон равона карда, урфу одат ва анъанаҳои миллиро омили муҳимми ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлоқии ҷавонон меҳисобад.

Мавриди зикр аст, ки гарчанде анъана ва расму русми халқӣ дар тарбияи маънавӣ-ахлоқии ҷавонон нақши бориз доранд, ин мафҳумҳо дар шароити кунунӣ мазмун ва табиати нав пайдо карда, на танҳо арзишҳои маънавии гузаштагонанро эҳё мекунанд, балки он унусурҳои ҷадиди замони имрӯза, ки ба таври илова (микс) тавлид ва ташаккул меёбанд, инъикос менамоянд.

Чуноне ки ҳаёти имрӯза собит месозад, анъанаҳо ва суннатҳои миллӣ омили эҷодии амалияи мавҷудияти имрӯза, ифодаи олами объективии муносибатҳо ва фаъолияти одамон мебошад. Моҳияти ба амалия нигаронидашудаи анъанаҳо дар он аст, ки онҳо дар раванди фаъолияти шахсони алоҳида ва аҳли ҷомеа татбиқ ва такмил меёбанд. Анъанаҳо ва оинҳои халқӣ тавассути фаъолияти объективӣ андозаи имконпазири инсонро нисбат ба гузашта, ҳозира ва оянда муайян мекунанд.

Анъана ва расму оинҳои миллӣ дар муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ ҳамчун эҷодиёти педагогикаи халқӣ шаклу усулҳои гуногуни таъсирҳои тарбиявиро ба ҳиссиёт, ирода, шуур ва рафтори ҷавонон доранд. Анъанаҳо ва расму оинҳои миллӣ падидаҳои иҷтимоӣ буда, дорои принципҳо, меъёрҳо ва қоидаҳои мебошанд, ки муносибатҳои одамонро дар ҷомеа ва ҳаёт танзим мекунанд.

Табиати тамоми расму оин ва анъанаҳои миллӣ дар худ, сурудҳо, афсона, зарбулмасал, тезгӯяк, чистон, мақол, шугун, рубоёт, дубайтиҳои халқӣ ва дигар жанрҳои фолклори мардумиро дар бар мегирад. Мардуми тоҷик осори пурмазмуну пурмухтавои фолклорӣ, аз ҷумла афсона, зарбулмасалу мақолро, ки воситаи тавоноии тарбияи ахлоқӣ мебошанд, то имрӯз нигоҳ доштааст.

Хусусияти характерноки дostonҳои халқӣ дар он аст, ки дар онҳо ғояҳои инкишофи ахлоқӣ, эстетикӣ, ақлӣ ва ҷисмонӣ таҷассум гардидаанд.

Боби чоруми диссертатсия ба *«Равандҳои педагогӣ ва технологияҳои ташаккули сифатҳои маънавӣ-ахлоқии ҷавонон дар муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ»* марбут мебошад. Ва дар ин қисмати диссертатсия усулҳои инноватсионӣ, роҳҳо, методҳои воситаҳои тарбия ва технологияи ташкилӣ-педагогии муассисаҳои фарҳангӣ ҳамчун омили ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлоқии ҷавонон нишон дода шудааст.

Истифодаи фаъолияти эҷодии инноватсионӣ дар муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ омили пешрафт гардида, бартарияти ин муассисаҳоро нишон медиҳад.

Маврид ба зикр аст, ки фаъолияти инноватсионӣ омили рушди муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ гардида, дар ин замина, талаботи аҳоли ва эҳтиёҷоти онҳо ба пуррагӣ қонеъ гардонида мешаванд. Яъне, инноватсия бешак дар фаъолияти муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ тағйироти мусбӣ ворид намуда, рушду нумуи муассисаҳои номбурда мегардад. Бо шарофати инноватсия лоиҳаҳо ва барномаҳои муаллифӣ (авторские проекты) пайдо гардида, гузариш аз ҳолати вазифавӣ ба ҳолати худидоракунӣ мегардад. Дар ин замина, садҳи қорҳои маърифатӣ, тарбиявӣ ва касбияти қормандон ба тадриҷ баланд мегардад.

Муассисаҳои фарҳангии муосир қушиш ба харҷ медиҳанд, ки бо ташрифоварандагони муассиса ба тариқи озодона муносибат кунанд. Ва дар ин раванд аз усулу шаклҳои гуногуни қорӣ, ки аз дигар сарчашмаҳои иттилоотӣ ва соҳаҳои ҳаётӣ ба даст омадаанд, истифода баранд. Ба мисли: фаъолияти аниматсионӣ, интерактивӣ, лоиҳакашӣ ва тарҳрезӣ, иттилоотӣ ва интернетӣ. Шаклҳои фаъолияти бар боло овардашуда равандҳои инноватсионие мебошанд, ки татбиқи онҳо ба рушди муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ замина гузошта, ба замони нав созгор мебошанд. Таъсиси сомонаи муассисаи фарҳангӣ низ яке аз қисматҳои раванди инноватсионӣ ба шумор меравад. Ва муассиса метавонад, ба тариқи он аз рӯйдодҳо, нағзониҳо, қорабиниҳо ва нақшаҳои минбаъдаи худ ба аҳоли иттилоот диҳад. Инчунин, ба воситаи сомонаи муассиса метавон ба саволҳо ва пешниҳодҳои аҳоли ҷавоби мушаххас дод. Яъне, ин як майдони иттилоотӣ ба шумор рафта, ба ин васила қалби аҳоли ба муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ низ роҳи ҳаллӣ худро меёбад.

Системаи маориф ва фарҳанг – институтҳои давлатӣ ва ҷамъияти мебошанд, ки вазифаи асосии онҳо таълим ва тарбияи шахси худогоҳ, ҳештаншинос, бофарҳанг, қордон, бомаъсулият ва амсоли инҳо аст.

Боби панҷуми диссертатсия ба *«Гузариши қорҳои озмоишӣ барои муайян қардани ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлоқии ҷавонон дар муассисаҳои фарҳангӣ»* бахшида шудааст. Ва дар он мукамалсозии раванди тарбия, амсилаю барномаи педагогӣ ва натиҷаҳои қорҳои озмоишӣ аз муассисаҳои фарҳангӣ қихати муайян намудани қанбаҳои

педагогии ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлоқии ҷавонон баррасӣ карда мешавад.

Масъалаи тарбияи маънавӣ-ахлоқии ҷавонон яке аз мушкилоти асосии ҷомеаи муосир ба ҳисоб рафта, бартараф ва ҳаллу фасл кардани он бештар ба зиммаи муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ ва маориф вогузор карда шудааст.

Тарбияи маънавӣ-ахлоқӣ маҳаки асосии ташаккули сифатҳои шахс ба шумор рафта, ба рушди инкишофи арзишҳои ахлоқӣ, эстетикӣ, ҷаҳонбинӣ, шахрвандӣ, ватандӯстӣ, оилавӣ, нерӯи зехнӣ, ҳолати эмотсионӣ, ҷисмонӣ ва ҷаҳонбинӣ мусоидат мекунад.

Дарки ҳаёт ва ҷаҳонбинӣ мисли нақшаест, ки инсон бояд донад: чӣ бояд кард, барои чӣ талош кард ва чӣ гуна зиндагӣ бояд кард. Ҷаҳонбинӣ маъно ва ҳадафи тарбияро муайян месозад ва вобаста ба он ҳадафҳои шахс метавонад, тағйир ёбанд. Дар ин раванд, аз ҳама муҳим ташаккул додани ҷаҳонбинии маънавию ахлоқӣ ва нигоҳҳои шахс ба некию накукорӣ, вичдон, зебоӣ ва тарзи зиндагӣ мебошад. Аз ин рӯ, ҷаҳонбиниро асоси тарбия гуфтан роиҷ аст. Шахсе, ки ҷаҳонбинӣ надорад, ўро шахси тарбиятдида гуфтан то андозае нодуруст аст. Рафторҳои ӯ тақлидкорона мебошанд. Бигзор инсон 10 маълумоти олий дошта бошад, аммо агар ҷаҳонбинӣ надошта бошад, яъне маъноӣ ҳаётро ҳамчун мақсади олий дарк накунад, вай тарбия наёфтааст.

Яке аз вазифаҳои институтҳои оила, муассисаҳои таълимию тарбиявӣ ва фарҳангӣ тарбияи шахрванди асил, масъулиятшинос ва дорои қудрату маҳорати баҳо додан ба арзишҳо мебошад. Ҳалли ин масъала бе ташаккули ҳосияту сифатҳои маънавӣ-ахлоқии шахсият ғайриимкон аст. Аз ин лиҳоз, амсила (модел) ва барномаи педагогии ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлоқии ҷавонро барои муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ таҳия намуда, дар амал тадбиқ кардани онҳо яке аз вазифаҳои пажӯҳиш дар ин самт ба ҳисоб меравад.

Масъалаи ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлоқии ҷавонон ва амсиласозию барномарезии педагогии ин раванд дар бисёр илмҳо, аз ҷумла педагогика, психология, ҷомеашиносӣ, фалсафа ва ғайра мавриди омӯзиш қарор дорад. Гарчанде чараёни омӯзиши тарбияи маънавӣ-ахлоқии ҷавонон дар қорҳои илмӣ ватанӣ ва хориҷӣ ба таври гуногун шарҳу эзоҳ дода шуда бошад ҳам, вале ҳадафи асосии онҳо ин тарбияи шахсияти бошуур, эҷодкор, ғаъол, ҳисси баланди масъулиятшинос ва дигар ҳислатҳои ҳамидаи инсонӣ мебошад.

Хулосаи диссертатсияи Табаров Нурулло Сафаралиевич. Масъалаи тарбияи маънавӣ-ахлоқӣ дар низомии илмӣ, ки ба шахсият нигаронида шудаанд, яке аз масъалаҳои мавриди баҳс қарор дорад. Пеш аз ҳама, нақши муҳими арзишҳои маънавӣ-ахлоқиро дар ташаккули ҷаҳонбинии ҷавонон, дар раванди тарғиби арзишҳои маънавию ахлоқии онҳо аз қабилӣ меҳру шафқат, поквичдонӣ, накукорӣ ва ғайра дидан мумкин аст.

Дар шароити муосир зарурати таҳия ва татбиқи равишҳои нави муайян намудани афзалиятҳо ва принципҳои бунёдии тарбияи маънавӣ-ахлоқӣ пеш омадааст. Аз ин лиҳоз, ба ҳам пайвастании стратегияю тартиби фаъолият ва дар ин замина, бавучуд овардани усулҳои хозиразамони қори фарҳангӣ бо дар назардошти иҷрои мақсаду вазифаҳои маърифатӣ ба манфиати қор хоҳад буд.

Татбиқи арзишҳои маънавӣ-ахлоқӣ дар муассисаҳои фарҳангӣ дар заминаи сифатҳои инсондӯстӣ, инсонгарӣ, тарзи муносибати хуб ва амсоли инҳо бояд сурат гирад.

Фароҳам овардани шароити фарҳангӣ-фароғатӣ ва ошқор намудани иқтидори ташкилӣ-педагогии он аз рушди фардии маънавӣ-ахлоқии ҳар як иштирокчи баҳо дода мешавад.

Мутобикати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссия.

Диссертатсияи Табаров Нурулло Сафаралиевич ба талабот оид ба Тартиби барасмиятдарории диссертатсия ва автореферати диссертатсияи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобиқ аст.

Автореферат, ки аз диссертатсия бармеояд, ба талаботи «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 бо тағйири иловаҳо аз 26-уми июни соли 2023, №295 тасдиқ шудааст, ҷавобгу мебошад.

Дар баробари дастовардҳои илмӣ ҳамчун муқарризи расмӣ якҷанд эродҳои худро дар ҷараёни омӯзиш ва таҳлили диссертатсия ба миён омадаанд, баён менамоем:

1. Дар қисми қорҳои эксперименталии диссертатсия саволҳо доир ба ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлоқии ҷавонон дар муассисаҳои фарҳангӣ пурра ва равшан оварда шудааст, аммо дар муҳокимаи натиҷаҳо онҳо ба таври возеҳ шарҳу тавзеҳ дода нашудаанд.
2. Дар диссертатсия оид ба дурнамои тавсияи татбиқи ҳулосаҳои қор, яъне робитаи он бо истехсолот тавсияҳо мушаххастар мебуданд, ҳубтар буд.
3. Ҳангоми истифодаи маводи омӯрӣ ва дигар андешаҳои муҳаққиқон доир ба тарбияи маънавӣ-ахлоқии ҷавонон муҳаққиқ усули муқоисавии таҳлили сарчашмаҳоро истифода қардааст, вале таҳлили онҳоро қамтар мавриди омӯзиш қарор додааст.
4. Дар баъзе ҷойҳо ва нуктаҳои диссертатсия як андеша қанд бор такрор қардидааст, ки муаллифро мебоист аз он худдорӣ мекард.
5. Дар диссертатсия омилҳое, ки ба ташаккули арзиҳои маънавӣ-ахлоқии ҷавонон дар муассисаҳои фарҳангӣ таъсир мерасонанд, нишон дода шудааст. Вале, ҳуб мебуд муаллиф он омилҳое, ки ташаккулдиҳандаи тарбияи маънавӣ-ахлоқии ҷавонон мебошанд, мавриди баррасӣ қарор медод.

Бояд қайд қард, ки эродҳои зикрқардида ҳусусият ва мазмуни умумии қорро ҳалалдор намесозанд ва асосан қанбаи тавсиявӣ қоранд.

Дар ояндаи фаъолияти илмӣ муаллиф ислоҳи онҳо ҳангоми таҳия ва нашри монография имконпазир аст.

Автореферат ва мақолаҳое, ки диссертант доир ба мавзӯи мавриди паҷуҳиш ба таъб расонидааст, мазмуну мухтавои асосии диссертатсияро пурра фаро гирифтааст.

Коркарди амалии натиҷаҳои таҳқиқ ва нашри таълифоти илмӣ кори диссертатсионӣ ба меъёр ва талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқ ва ҷавобгӯ мебошанд.

Хулоса, сохтор ва мазмунӣ диссертатсияи Табаров Нурулло Сафаралиевичро дар мавзӯи «Ҷанбаҳои педагогии ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлоқӣ ҷавонон дар муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.05 - Назария, методика ва ташкили фаъолияти фарҳангӣ-иҷтимоӣ (13.00.05.03 - Педагогикаи иҷтимоӣ ва худшиносӣ) пешниҳод гардидааст, кори анҷомёфта доништан мумкин аст, ки дар сатҳи илмӣ ба анҷом расидааст.

Диссертатсия ба талабот ва меъёрҳои Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ буда, муаллифи он - Табаров Нурулло Сафаралиевич барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.05 - Назария, методика ва ташкили фаъолияти фарҳангӣ-иҷтимоӣ (13.00.05.03 - Педагогикаи иҷтимоӣ ва худшиносӣ) сазовор мебошад.

Муқарризи расмӣ:

Доктори илмҳои педагогӣ, профессори
кафедраи умумидонишгоҳии
психологияи Донишгоҳи байналмилалӣ
забонҳои хориҷии Тоҷикистон
ба номи Сотим Улуғзода

Ашурова Дилором

Имзои Д. Ашуроваро тасдиқ мекунам
Сардори Раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
Донишгоҳи байналмилалӣ
забонҳои хориҷии Тоҷикистон
ба номи Сотим Улуғзода

Юсупова Б.Ф.

Маълумот барои тамос:

Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода

Суроға: 734019, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, куч. Муҳаммадиева, 17/6

Телефон: (+992 -37) 232-5000

Email: dbzkht.tj@mail.ru